

MÉLTÁNYOSSÁG
politikaelemző központ

AZ EURÓPAI UNIÓ MEGÚJULÁSA ÉS FELEMELKEDÉSE

AGYTRÖSZT-STRATÉGIÁK A 21. SZÁZADBAN
NO. 3.

MÉLTÁNYOSSÁG
politikaelemző központ

info@meltanyossag.hu

www.meltanyossag.hu

0630-311-1701

1149 NAGY LAJOS KIRÁLY ÚT 167. II. 23.

Kovács Róbert

Európa megújulása a föderalizmus által - Az „Európai Egyesült Államok” terve

Európa szerte érvelnek politikusok amellett, hogy az Európai Unió megújulásra szorul. A Méltányosság új sorozatában azoknak az agytrösztöknek a munkásságát mutatjuk be, amelyek szellemi munícióval látják el a megújulási törekvéseket. A harmadik részben az Európai Unió föderalizálását célzó „Európai Egyesült Államok” koncepcióját tekintjük át.

Európa megújulási dilemmái

Nemrég jelent meg a *Népszavában* egy figyelemfelkeltő [írás](#) a rejtélyes nevű szervezet, a Monnet Akcióbizottság az Európai Egyesült Államokért, tollából. A nagyrészt nyugat-európai föderalista uniós felsővezetők és befolyásos háttéremberek által jegyzett deklaráció az USA-tól való stratégiai autonómia, a versenyképesség növelése, a közös európai haderő, valamint a tagállami vétőjog bizonyos szintű megvonása mellett érvel, valamint összefogásra hívja az „Európa-párti” erőket.

A Méltányosság már régóta foglalkozik az európai integráció történetével (lásd az Európa alapító atyái sorozatot: [Robert Schuman](#), [Jean Monnet](#), [Altiero Spinelli](#), [Konrad Adenauer](#), [Winston Churchill](#), [Jacques Delors](#), [Charles de Gaulle](#), [Paul-Henri Spaak](#) és [Oscar Halecki](#)), illetve az alapító atyák nagyszabású elméleteihez hasonló jelenkori megújulási [programokkal](#). Ez utóbbiak közé tartozik a Monnet Akcióbizottság által hirdetett Európai Egyesült Államok gondolata. Ebben az írásban ezt a szervezetet és elképzelést járjuk körül. Először az Akcióbizottság céljait és javaslatait ismertetjük és értékeljük a jelen kihívásai szempontjából. Ezután az Akcióbizottság az Európai Unió születéséhez visszanyúló gyökereit ismertetjük, hogy összevethessük a jelenlegi célkitűzéseiket Jean Monnet és az alapító atyák eredeti elképzeléseivel.

Válságdiagnózis és föderalista válaszok

2024 májusában, az európai parlamenti választások előestéjén öt európai föderalista szervezet [újraindította](#) a Monnet Akcióbizottság az Európai Egyesült Államokért nevű kezdeményezést, amely eredetileg 1955 és 1975 között működött. A szervezet célja, hogy a mélyebb politikai, gazdasági és katonai integráció gondolatát elősegítse. Az eddigi működésük európai döntéshozókhoz eljuttatott és az európai sajtóban megjelentetett deklarációkban és egy konferenciában foglalható össze. A szervezet a megalakulásának a szükségességét az Európai Uniót érintő kiterjedt válságtünetekből vezeti le, mint a

„nemzeti-populista” erők előretörése, az orosz-ukrán háború és a közeli keleti helyzet, az európai versenyképesség csökkenése és Kína párhuzamos felemelkedése, valamint a Donald Trump elnöksége által új pályára állított transzatlanti szövetség helyzete, illetve az ökológiai, technológiai és demográfiai válság.

Az ezekre adandó válaszok az Akcióbizottság különböző dokumentumaiban egy egységes tervvé állnak össze, amely röviden egy európai föderáció megalkotásában összegezhető. Hangsúlyozandó, hogy nem a nemzetállamok egybe olvadását javasolják, hanem az uniós tagállamok eddigieknél is mélyebb integrációját, amely bizonyos nemzetállami hatáskörök átadásával erősítené a föderális szintet. Az Akcióbizottság magyar sajtóban is megjelent deklarációja négy fontosabb irányvonalat jelöl ki az Európát fenyegető válságjelenségek feloldására. Ezek a javaslatok mind egy irányba mutatnak, egy európai föderáció létrehozása felé, ugyanakkor fontos jelezni, hogy még nem beszélhetünk egy részletesen kidolgozott tervről, csupán irányelvekről.

Az első a „stratégiai autonómia” az Egyesült Államoktól. Ez a követelés Trump külpolitikájára ad választ, amely sok európai számára világossá tette, hogy a második világháborút követő euroatlanti szövetségi rendszerben Európa egyoldalúan kiszolgáltatottá vált Amerikának. Éppen ezért a föderalisták az Unió önállóságát tűzik ki célul, mind a belügyek, mind a védelem, és külügyek tekintetében. Ez az intézkedés az európai föderáció globális önállóságát alapozza meg.

A második javaslata a föderalistáknak Európa versenyképességének a javítása és a költségvetés modernizálása. Ez a lépés az Egyesült Államok, Kína és India gyors fejlődésével lépést tartani kívánó Európa kihívásaira adna választ. Sürgetik az európai versenyképesség fellendítését előirányzó Draghi-jelentés és az egységes piac még mélyebb létrehozását javasló Letta-jelentés végrehajtását. Továbbá javasolnak egy többéves közös költségvetést, védelmi és kutatási fókusszal. Ez a javaslat létrehozná a föderációnak az egységesített gazdaságpolitikáját és belső piacát.

A harmadik javaslatuk, hogy az Unió hozzon létre egy közös haderőt a növekvő orosz fenyegetésre és Amerika megbízhatatlan támogatására reagálva. Ebben akérdésben van a leginkább kidolgozott álláspontja az Akcióbizottságnak, lévén, hogy két hosszabb [dokumentumot](#) is publikáltak a témában. Egy közös uniós parancsnokság alá rendezett, az EU bármely tagállama védelmében bevethető 60 000 fős hadsereg létrehozását irányozzák elő. Ez a javaslat megalapozná a föderáció közös védelmét, továbbá lehetőséget adna az Európán kívüli beavatkozásra, különösen az Unió határrégióiban, mint Ukrajna, a Balkán és a Kaukázus.

Az utolsó fontosabb irányvonal, minden bizonnyal a legradikálisabb, a tagállamok vétőjogának megszüntetése bizonyos kulcskérdésekben. Ez a javaslat egyértelműen az Orbán Viktor és szövetségesei által gyakran alkalmazott vétó ellen szól. Eltörölnék az egyhangú szavazást a költségvetési, pénzügyi, külügyi, védelmi politika

esetén, valamint a bővítés és az alapszerződés-módosítások esetében is. Vagyis ez az utolsó irányvonal létrehozná a centralizált politikai kormányzást, ahol sokkal nehezebb volna a föderális elvekkel szembenemő módon politizálni.

Mérlegen az Európai Egyesült Államok terve

Hogyan értékelhetjük az Európai Egyesült Államok elképzelését? Kezdjük a lehetséges pozitívumokkal egy széttöredezett, nemzetállami Európához képest. Egyrészt az egységes külpolitika Európának lehetőséget adna arra, hogy hatékonyabban érvényesítse az érdekét a környező régiókban, valamint a világ többi részén, mindenekelőtt Ázsiában. Másrészt az Európai gazdaságot könnyebben lehetne felívelő pályára állítani, ha a teljes kontinens gazdasági adottságait egy nagy rendszerben kezelnék. Harmadrészt az összehangolt védelem és a közös haderő sokkal szilárdabb alapokra helyezné Európa biztonságát, és lehetővé tenné számára, hogy külföldön is tudja az érdekeit érvényesíteni, például a saját hajózási vonalai védelme érdekében vagy a migrációs vonalak ellenőrzése szempontjából.

Ugyanakkor a föderalizációs elképzelésnek látványos hátulütői is vannak, elsősorban a választópolgárok, a szubszidiaritás, és a kevésbé befolyásos országok számára. Először is az Unió már most is legitimációs problémákkal küszködik, nemhogy egy nagyobb centralizáció esetén. Az Európai Parlamenti választásokon hírhedten alacsony a részvétel, és a választópolgárok gyakran érzik, hogy a döntéseket tőlük távol,

a megkérdezésük nélkül hozzák meg. Az Akcióbizottság tesz szimbolikus gesztusokat feléjük, például az interparlamentáris közgyűlés és az Európai Polgárok Közgyűlése létrehozását javasolja, de ezek aligha orvosolják a legitimációs válságot.

Másrésről az egységes piac erősítheti a gazdasági egyenlőtlenségeket az Unión belül az aránytalan munkamegosztás kialakulása révén. Egy nagy gazdasági rendszer akkor működik jól, ha minden rész azért felelős, amiben a legjobb. Így semmi sem ösztönözné, hogy Magyarország kimozduljon az „összeszerelő üzem” státuszból, valamint még nehezebb volna megállítani a kevésbé fejlett régiókból a munkaerő elvándorlását.

Harmadrészt a nemzetállami vétőjog elvétele az európai politikát méginkább a magországok érdekeinek rendelné alá, és a kisállamok kevésbé tudnának szóhoz jutni. Ez a föderációt belülről feszítő ellentétekhez vezetne. Minden bizonnyal ennek a szempontnak tudható be, hogy az Akcióbizottság deklarációi aláírói között nagyjátóval kell keresni a 2004-ben vagy utána csatlakozott országok képviselőit.

Negyedrészelt feltűnő, hogy az Akcióbizottság mennyire a hard power szempontokra koncentrál, mint a gazdaság, védelem és kormányzás, ahelyett hogy a soft power eszközöket figyelembe venné, mint a kultúra és az identitás megalkotása. Pedig elengedhetetlen lenne, hogy az állampolgárok kötődést érezzenek a föderációhoz.

Hogy érzékeltessük a dilemmákat, amikkel az Európai Egyesült Államok szembetalálná magát, érdemes a Monarchiára gondolni. Már az Európai Unió mostani formájával kapcsolatban is gyakran előkerült ez a párhuzam, például a fideszes politikusok gyakran a kurucos-függetlenségi hagyományra építve [vonnak párhuzamot](#) az egykori Bécs és a mostani Brüsszel között. A jelenlegi föderalista elképzelés annyiban áll közelebb a Monarchia rendszeréhez, hogy szintén egységesebb hadügyben, külügyben és pénzügyekben gondolkodik, amelyek köztudottan közös ügynek számítottak a Monarchiában, igaz pénzügyileg akkor csak a had- és külügy fedezete volt közös.

Feltehetjük a kérdést, hogy mit adott nekünk a Monarchia? Kezdjük a pozitív oldalon. Gazdasági fellendülést, polgárosodást a városokban, külpolitikai befolyást (pl. a Balkánon), modern jog- és intézményrendszert, és biztonságot, vagyis pont azt, amire most Európának szüksége van. Azonban a negatív oldalról elhozta a soknemzetiségű birodalomban csupán két nemzet, a német és a magyar uralmát, a nemzetiségek háttérbe szorulását és az ebből következő etnikai konfliktusokat, valamint az urbánus-iparosodott vidékek fejlődését a rurális régiók kárára. Végző soron a negatív tényezők győzedelmeskedtek, és 1918-ban már senki sem tudta meggátolni a birodalom összeomlását. Ez a történelmi előkép fontos viszonyítási pont lehet a föderális vagy nemzetállami Európáról szóló vitában, és lehetőséget kínál a közép-európai népek számára,

hogy e hagyományra támaszkodva konstruktív módon vigyék előre a párbeszédet.

Folytonosság és töréspontok a föderalista gondolkodásban

Ahogy már korábban utaltunk rá, a mostani Akcióbizottság a Jean Monnet által 1955 és 1975 között vezetett szervezet utódja. A jelenlegi szervezet látványosan magáénak vallja az európai alapító atyák örökségét, hiszen az Akcióbizottság újraindításán túl, [második Schuman-tervet](#) hirdettek, valamint [megemlékeztek](#) az európai egység gondolatot megfogalmazó ventotenei kiáltvány aláírására. Éppen ezért adódik a kérdés, hogy mennyiben egyeznek az eredeti Akcióbizottság és az alapító atyák gondolataival a mostani föderalista elképzelések.

Az Akcióbizottság az Európai Egyesült Államokért szervezetet Jean Monnet, az európai integráció folyamatának egyik leglelkesebb támogatója hozta létre 1955-ben miután a francia nemzetgyűlés elutasította az Európai Védelmi Közösséghez való csatlakozást, és úgy látszott, hogy az integráció elé számos akadály gördül. A szervezet célja éppen ezért az integráció folyamatának a gyorsítása volt, és egészen Monnet visszavonulásáig működött. Több volt, mint egy hagyományos agytröszt olyan értelemben, hogy Monnet pragmatikus világszemléletét tükrözve aktívan hozzájárult a különböző érdekcsoportok (kormányok,

munkáltatók, szakszervezetek) közötti közvetítéshez. A cél a politikai konszenzus elérése volt, amelyet utána el lehetett fogadtatni a közvéleménnyel és a politikai döntéshozókkal. Különösen az 50-es években volt meghatározó szerepe a szervezetnek, amely Charles de Gaulle 1958-as újbóli elnökségre kerülése után inkább defenzívába kényszerült.

Nézzük, hogy mik a legfontosabb hasonlóságok és különbségek a mai és az egykori föderalista elképzelések között! Természetesen számos hasonlóság merül fel. A legalapvetőbb, hogy ezen elképzelések központjába a liberális értékek és a demokrácia elfogadása áll, amely szembeállítja őket az autoriter vagy illiberális erőkkel. Ebből következik, hogy mindkét esetben két fontos ellenséggel szemben határozták meg magukat: a második világháború után a nemzetiszocializmus és a kommunizmus ellen (ugyan a ventotenei kiáltványt többedmagával megfogalmazó Altiero Spinelli tagja volt a kommunista pártnak, de a róla szóló [írásunkban](#) bemutattuk, hogy inkább föderalistaként, mint kommunistaként jellemezhető), míg most az erősödő szélsőjobboldal és Oroszország ellen.

Továbbá a második világháború után az is hozzájárult az integrációs törekvések sikeréhez, hogy az európaiak ráeszméltek, hogy két szuperhatalom között, a két világháború és a dekolonizációs folyamat miatt meggyengülve, elveszítették a globális vezető szerepüket. Hasonló helyzet áll fenn ma is, csupán a Szovjetunió helyett Kína vált a másik meghatározó szuperhatalommá. Illetve még egy

fontos hasonlóság, hogy mind a mostani tervekben, mind a második világháború után elsősorban katonai és gazdasági érdekek mozgatják a mélyebb integráció híveit. A világháborút követően az integráció az újabb belső európai háború megakadályozásának a kulcsa volt. Ma már inkább csak a külső ellenséggel szembeni védekezés tekintetében maradt meg a katonai szempont. A nyugat-európai országok gazdasági integráció segítette elő a gyors háború utáni talpraállást, amelyre ma is szüksége lenne Európának.

Azonban különbségek is szép számban akadnak. A külpolitikát figyelembe véve, a transzatlanti szövetség mindig is alapvető volt az Európai Unió számára, bár bizonyos szempontból az Amerikával való versengés szülte az Uniót. A mostani Akcióbizottság pedig, ahogyan láttuk, az Amerikától való „stratégiai autonómiát” sürgeti. Továbbá, ahogyan a Monnetről szóló [írásunkban](#) bemutattuk, Monnet politikájának az alapköve volt a konszenzuseresés, amely effektíve azt jelentette, hogy a különböző érdekű feleket egy asztalhoz ültette megegyezés reményében. Az Akcióbizottság jelenlegi működésében eddig nem mutatkozott ez a fajta felfogás, igaz sokkal nehezebb huszonhét tagállam érdekképviseleti szerveit egy asztalhoz vinni, mint amikor csupán hat állam esetében kellett ezt tenni.

A mostani Akcióbizottság nem a kereszténydemokrata elveket tekinti kiindulási alapnak, ellentétben azzal, ahogyan azt a legfontosabb alapítóatyák a német kancellár [Konrad Adenauer](#) és a francia külügyminiszter [Robert Schuman](#) gondolta.

A másik meghatározó alapító ideológia a szociáldemokrácia volt, gondolhatunk a belga miniszterelnökre, [Paul-Henri Spaakra](#). A kereszténydemokrácia elveiből következik a szociális piacgazdaság gondolata, amelyhez hasonló értékekre csak elvétve találunk utalást a mostani Akcióbizottságnál. Továbbá a kereszténység egyfajta univerzális összetartó identitásként szolgált volna az európai integráció számára egyes alapító atyák elgondolásában.

A mostani elképzelésekből hiányzik a kulturális összetartó kapocs. Az ötvenes években népszerű kereszténydemokrácia ideái ma már nem tudnának ilyen egyesítő szerepet betölteni, hiszen az európai munkásság létszáma jelentősen csökkent, a társadalom nagy mértékben szekularizálódott, illetve új globális kihívások jelentkeztek. Hasonló módon, ma már a liberális értékek sem jelentenek egy közös kiindulási alapot. A föderalisták számára egy kulcskérdés, hogy melyik mai ideológia töltheti be a kohéziós szerepet, amelyet egykor a kereszténydemokrácia és szociáldemokrácia képviselt.

Legvégül érdemes azt is megemlíteni, hogy a föderációs gondolat a második világháború után nem a teljes centralizációt jelentette, hanem pont ellenkezőleg, a kisebb területi egységek autonómiáját és szabadságát biztosító központi kormányzat létrehozását. Ez a fajta „decentralizáló föderáció” gondolata köszön vissza mind Adenauer, mind Spinelli gondolkodásában, illetve a szubszidaritás európai uniós elvének a megalkotásában, vagyis hogy a döntések a legközelebb szülessenek ahhoz, amire vonatkoznak.

Az ilyen fajta szubszidiaritásra vonatkozó javaslatok szintén hiányoznak a mostani föderalistáktól.

Konklúzió

A Jean Monnet Akcióbizottság az Európai Egyesült Államokért világos álláspontot foglal el az Európa válásáról és megújításáról szóló vitában. A szervezet számára a legfontosabb kihívásokat a „nemzeti-populista” erők előretörése, Donald Trump Európa-ellenes külpolitikája, Kína felemelkedése és Európa gazdasági lemaradása jelenti. Erre válaszul a még mélyebb integrációt sürgetik, legfontosabban gazdasági, pénzügyi, katonai és döntéshozatali téren, társulva a világpolitikában elfoglalt önállósággal. Az Akcióbizottság gyakran hivatkozik történelmi előzményekre, különösen Jean Monnet, Robert Schuman és Altiero Spinelli örökségére, azonban számos ponton eltér az ő munkásságuktól. A jelenlegi geopolitikai helyzet miatt az Amerikától való szakítást hirdetik, a konszenzuseresés kevésbé kerül előtérbe, továbbá meghaladni látszanak a keresztényszocializmus és a szubszidiaritás korábban fontos irányadó elveit.

Milyen esélyei vannak az Akcióbizottság javaslatainak a megvalósulásának? Elsőnek azt mondhatná az ember, hogy a „szuverenista” erők felemelkedésének az idején erre semmi esély. És valóban úgy tűnik, hogy Európában az embereknek még mindig a nemzetállami keret a legfontosabb identitásadó tényező, amelyen belül el tudják képzelni az életüket.

Ez nem véletlen, hiszen az utóbbi évszázadokban a nemzetállam vált a meghatározó politikai egységgé, amely az alapját képezi még az olyan integrációs szervezetek is mint az ENSZ vagy az EU. Az Akcióbizottság sem szeretné megszüntetni a nemzetállamokat, csupán az egyes hatásköreinek az átadását szeretné egy föderális szervezetbe. Tehát lényegében az Európai Unió mostani rendszerét szeretné még inkább integrálni. Ez abból az elgondolásból következik, hogy az Unió eddig elért eredményei a folyamatosan mélyülő integrációból következnek, ezért a jelenlegi válsághelyzetet az integráció gyorsításával lehetne kezelni. Érdekes módon az integráció végső stádiumát, vagyis hogy mikor tekinthető ez a folyamat befejezettnek, az alapító atyák nem határozták meg. Ez alól talán egyedül Spinelli kivétel, akik következetesen kiállt a nemzetállami szintet megszüntető föderáció létrehozása mellett.

A mostani geopolitikai és gazdasági helyzet sok csoportot érdekeltté tehet egy ilyen elképzelés támogatására, különösen azokat, akik már eddig is profitáltak az Unió működéséből, mint a transznacionális gazdasági érdekcsoportok, az EU-s bürokrácia, és a fejlett régiók és városok lakossága. Továbbá, ha az Európai Unió egzisztenciális fenyegetettségnek lesz kitéve, például egy orosz agresszió által, az még a nemzetállamok Európáját támogató csoportokat is átfordíthatja, különösen a keleti régióban, mint a balti államok, Lengyelország és Románia. Hiszen az Európai Unió a történelem legnagyobb békeprojektje, és erre a keleti periférián

élőknek van a legnagyobb szüksége. A szubszidiaritás további csökkentése, és az alapító atyák ideológiai alapvetéseinek meghaladása azonban kitermeli a született ellenfeleit is.

